УДК 81’373.72

Н. Г. Коротун – викладач кафедри англійської мови
Житомирського державного університету

Проблема визначення вигуків як частини мови

*Роботу виконано на кафедрі англійської мови
ЖДУ ім. І. Франка*

Стаття містить ґрунтовний аналіз основних категоріальних ознак вигуків (морфологічних, семантичних та синтаксичних) як самостійної повнозначної частини мови, а також має на меті обґрунтувати припущення щодо включення надслівних та надфразових єдностей до цієї частини мови.

Ключові слова: частина мови**,** вигук, номінація, ядро, периферія, трансформація.

Коротун Н. Г. Проблема определения междометий как части речи. Статья содержит основательный анализ основных категориальных признаков междометий (морфологических, семантических, синтаксических) как самостоятельной полнозначной части речи, а также имеет целью дать основания для предположения о включении надсловесных и надфразовых единств в эту часть речи.

Ключевые слова: часть речи, междометие, номинация, ядро, периферія, трансформация.

Korotun N. G. The Problem of Defining of Interjections as Part of Speech. The article contains the profound analysis of the main properties of interjections (morphological, semantical, syntactical ones) as an independent fully-lexical part of speech, and it aims as well to give grounds to the conjecture of including word-combinations and sentences into this part of speech.

Key words: part of speech, interjection, nomination, nucleus, periphery, transformation.

Людина не може користуватися мовою, не усвідомлюючи, які засоби потрібні, для вдалого акту комунікації. Від цієї комунікативної інтенції і залежить, чи буде досягнута мета адресанта, а також чи зможе адресат правильно зрозуміти іллокуцію адресанта.

Добре відомо, що однією з найголовніших, базових функцій мови як засобу спілкування є комунікативна. Завдяки цьому людина може не тільки повідомляти інформацію чи висловлювати думки, а також впливати на інших, переконувати та висловлювати власні почуття.

Постановка наукової проблеми та її значення. В організації комунікативного процесу не останню роль відіграють вигуки. В ізольованому вигляді їм притаманний мінімальний потенціал, який вони максимально реалізують у мовленні, сприяючи досягненню певного комунікативного ефекту. Цей ефект яскраво проявляється у використанні дитиною вигуків як примітивних мовних чи певною мірою мовно-емоційних засобів задля досягнення соціальної мети – висловлення заохочення, обурення чи протесту. У збудженому, схвильованому стані людина намагається виразити максимум змісту в мінімальній формі та мінімальними зусиллями, активно використовуючи вигуки поряд з іншими засобами мови.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дотримуючись традиційного розподілу частин мови, основними принципами якого є значення, форма та функція, вигуки відносять до повнозначних (fully-lexical or notional) частин мови. Вигуки – це “короткі звуки, слова чи фрази, що вимовляються зненацька, щоб виразити емоції” [2, 26] Отже, основою функціонування вигуків є безпосередня передача почуттів. До цього визначення І. О. Алексєєва додає, що вони не називають ані стан, ані емоцію, вони і є емоціями. Але вигуки суттєво відрізняються від інших самостійних частин мови за походженням, специфічною номінацією, а також фонетичною структурою та семантичними, морфологічними та синтаксичними властивостями [1, 150].

Для вигуків характерне узагальнювальне значення. Зрозуміти їх у діалогічному дискурсі набагато простіше – слухачу допомагають інтонація, жести та вираз обличчя (невербальні засоби комунікації). Осягнути почуття мовця у письмовому дискурсі складніше, адже ми не є безпосередніми свідками розмови. Тут зорієнтуватися допомагають репліки або коментарії автора.

Таким чином, власне семантичне значення певного вигуку важко встановити, тобто вони є полісемантичними. Наприклад, вигук *На-На!* має в словнику три закріплених значення [6]: 1) a sound that people make when they laugh; 2) a sound people use when they are surprised or pleased or when they

© Коротун Н. Г., 2011

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

have discovered something, e. g. *Ha! It serves you right!* 3) a sound used to show that you don't think that something is funny, e. g. *Ha-Ha! Very funny! Now give me back my shoes.*

Додатковими прикладами можуть бути вигуки *Oh!* та *Crikey!*, яким притаманна енантіологічна семантика, тобто здатність виявити антонімічні значення залежно від ситуації. *Oh!* може висловити страх, радість, здивування, розгубленість, розчарування:

They laughed as if at the greatest joke they had ever heard, […], laughing and laughing and laughing, until they had to fold their hands across their stomachs and bend double with the pain of laughing so hard. "Oh!" they gasped every few moments. "Oh!" (полегшення) [7, 42]; *"Oh!" cried Jacintha delightedly. "How witty you are! How wonderful it is to be with you again!"(захоплення, радість)* [7, 45]; *"Oh! How detestable! It would be better if he tortured us!" (обурення)* [7, 58].

Але стверджувати, що полісемантичні якості є у всіх вигуків, було б неправильно, адже вигуки *Alas! Waly! Woe!* мають чітко закріплене та незмінне значення розчарування, шкоди чи суму та ніколи не використовуються в інших контекстах: *For many people, alas, hunger is a part of everyday life* [6].

Значну частину ядра лексично-граматичного класу вигуків становлять звуконаслідувальні слова. Вони, на відміну від попередньо описаних, не висловлюють певних волевиявлень чи станів, хоча мають багато спільних ознак щодо їхніх властивостей. Такий поділ умовний, саме завдяки цьому вигуки активно поповнюються звуконаслідувальними словами: *bo-o, humph, phew, tu-wit, ugh, woof, yuk, yum-yum*. Проаналізувати їх використання можна на таких прикладах: *phew* – a sound that people make to show that they are hot or happy that something bad has finished or didn't happen, *e. g. Phew, it is hot in here! Phew, I'm happy it's all over now*; *poof* – a sound people use when talking about something suddenly, *e. g. He walked though – and vanished. Poof! Like that* [6].

Периферія цієї частини мови представлена дієслівно-вигуковими словами, які зберігають генетичний зв'язок із повнозначними дієсловами, на основі яких вони побудовані. Ця зона постійно поповняється за рахунок того, що ці слова набувають особливого змісту під час тривалого вживання (*bang, flop, plash, quatha, scud, splash (splosh), whack*): *bang* – used to show the sound of something loud, like a gun, *e. g. "Bang, bang, you are dead!" shouted the little boy* [6]; *flop* – used to show a sound of falling, moving or hanging in a heavy or awkward way, without control, *e. g. Slip, slither, and flop – she's over* [3]; *whack* – used to show a sound of hitting something hard, *e. g. Whack! And he was down on the flour* [6].

За морфологічним зразком англійські вигуки поділяють на первинні та вторинні. Первинні вигуки (*Ah! Aha! Bah! Hush! Ouch! Ugh!*) походять від коренів мимовільних вигукувань та звуків, що репрезентують раптову реакцію мовця на певну подію. На противагу рефлекторним звукам, які не належать до мови, вигуки – це мовні знаки певного мовного середовища з певним значенням [6, 151]. Вторинні вигуки побудовано від лексичних слів або словоформ (*Christ, dear, goodness, my, there, why*): *why* – used to express surprise, lack of patience, *e. g. Why Jane, it's you! Why, it's easy – a child can do it!* [6].

Певна кількість таких лексичних словоформ зазнали фонетичних трансформацій протягом тривалого вживання та поступово перетворилися на засіб вираження емоційних вражень (*bejabbis, blimey, jeeps, jeez, ray*): *blimey* – used to express surprise or anger, *e. g. Blimey, it's hot today!* [6].

Отже, в таких прикладах виявляються специфічні властивості вигуків, про які ми вже згадували раніше – властивість по-особливому називати дії та емоції. Ця ознака має вирішальне значення для диференціації між вигуками та їхніми омонімами й між емоційними словами з повним лексичним значенням. Останні, попри певне експресивне забарвлення в оцінці явища чи події, виступають у діалогічному дискурсі не як вигуки, проте зберігають при цьому логічно вмотивоване лексичне значення – *awful, awesome, excellent, gorgeous, precisely, terrific.*

За структурою всі англійські вигуки поділяють на прості, що складаються з одного слова (*ah, aloha, ay, gee, god, hoot, oops, tush*), та складні − з декількох слів (*dear me, hang it, my hat, by George).*

Такий суворий розподіл викликає закономірне питання щодо віднесення до складних вигуків надслівних та надфразових єдностей – словосполучень та речень. Прихильники віднесення цих одиниць висувають аргумент, що це цілком можливо завдяки морфологічним, семантичним та синтаксичним властивостям, а також пропонують позначати ці складні структури терміном "вигукові фрази".

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Їх опоненти, у свою чергу, протиставляють той факт, що хоча ці одиниці й набули певних рис сталих виразів, їхній перехід до вигуків як частини мови не є повністю закінченим. Вони також наголошують, що більшість словосполучень та речень усе ще зберігають інтернальні синтаксичні відносини між компонентами, отже можуть бути поділені та змінювати елементи структури [6, 153].

Однак ми висуваємо припущення, що певна кількість простих вигуків походять від словосполучень та речень, які зазнали повних морфологічних і фонетичних трансформацій, а також повної чи часткової ідіоматизації: *attagirl!* (that is the girl), *blimey!* (blind me), *dammit!* (damn it), *durr!* (dear me), *omigosh!* (oh my God).

Враховуючи ці протилежні погляди, цілком природною була поява альтернативного розподілу частин мови за певними ознаками функціонування – функціонально-семантичними класами, де вигуки становлять ядро класу релятивів (комунікативів), а до периферії відносять саме такі надслівні та надфразові єдності.

За семантичним значенням вигуки поділяють на емоційні (*Ah! Alas! Anan! Bravo! Hurray! Ouch! Yahoo!*) та імперативні (*Avast! Come on! Hey! Hush! Scud! Tally-ho! There! Whoa!*). Останні є менш численними через незалежність від контексту та прозорість значення. Серед емоційних вигуків часто виділяють ситуативні, тобто такі, що позначають почуття загалом: *Oh! Christ! God! Goodness! Pah!: e. g. Ouch! That's hurts! Christ! Look at the time – I'm late!* [6]. Імперативні вигуки висловлюють не певні емоції, а підсилюють волевиявлення та прохання чи примус: *Hey, leave my things alone! There! You've gone and woken the baby!* [6] *Hush, Pavlik, sh-sh-sh! Here, you take him, Annochka, you can keep him quiet*… [3].

Характеризуючи вигуки як самостійну частину мови, потрібно згадати і про їхнє специфічне синтаксичне функціонування у висловлюваннях. Вони зазвичай трапляються ізольовано, мають інтонаційно закінчений малюнок та порівняно сталий зміст, однак зберігають зв'язок із наступним висловлюванням, адже ця частина мови є завжди визначеною комунікативною ситуацією. Саме тому деякі граматисти розглядають такі ізольовані вигуки як вигукові речення.

Проте вигук може становити й частину головного речення та займати *пре-* чи *пост*позицію. У такому випадку його розглядають як вставне слово, зв'язок якого з головним реченням набагато міцніший, ніж коли він трапляється ізольовано.

Рідкісними є також приклади, коли вигук становить синтаксичне ядро речення, при цьому завжди займає препозицію та узгоджується з іменником, e. g. *Alas for my hopes!*

Висновки. Вигуки, безумовно, становлять окрему самостійну частину мови, проте в самій системі мови мають особливий статус. Їх неможливо розглядати ані як повноцінні лексичні одиниці, ані як функціональні слова, тому що вони не мають чітких властивостей, що вказують на їхню конкретну належність до одного з цих класів.

Перспективи подальших досліджень. У цьому ракурсі здаються цілком природними намагання деяких граматистів відокремити вигуки, модальні слова та частки в окрему велику групу, що частково збігається із самостійними та службовими частинами мови.

Література

1. Алєксєєва І. О. Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови / І. О. Алєсєєва. – Вінниця : Нова кн., 2007. – С. 150–154.
2. Блох М. Я. Практикум по теоритической грамматике английского язика : учеб. пособие / М. Я. Блох, Т. Н. Семенова, С. В. Тимофеева. – М. : Высш. шк., 2004. – С. 17–45.
3. Русско-английский словарь междометий и релятивов / [сост. Д. И. Квеселевич, В. П. Сасина]. – М. : Рус. яз., 1990. – 400 с.
4. A Concise English-Russian Dictionary of Expressive Formulae: From Text to Context / [сост. Модестов В. С.] [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lib.rus/ec/b/131288
5. Morena Elena. Idioms, Transperency and Pragmatic Inference / Elena Morena [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://la_creazione.tripod.com/pragmatics_teaching/id6.html
6. Oxford Advanced Learner`s Dictionary of Current English / [ed. by A. S. Hornby]. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 1796 p.
7. Windsor Kathleen. The Lovers. – London : Corgi Books, 1967. – 316 p.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Статтю подано до редколегії
06.04.2011 р.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com